

ลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหาร ในชื่ออาหารไทย ลาว เขมร และจีน Word order of the Cooking Terms in Thai, Lao, Khmer and Chinese Cuisine

ธนานันท์ ตรงดี¹ วราลักษณ์ แซ่อึ้ง² อุไรวรรณ แซ่ว่อง³ Cui Aixia⁴ และ Huang Shangyue⁵
Thananun Trongdee¹ Waraluk Sae-aeung² Uraiwan Saevong³ Cui Aixia⁴ and Huang Shangyue⁵

บทคัดย่อ

อาหารไทยบางชนิดมีได้สองชื่อ เช่น ผัดเผ็ดปลาตุก และ ปลาตุกผัดเผ็ด ศัพท์การประกอบอาหาร ผัด ปรากฏได้ทั้งหน้าและหลังคำนามว่า ปลาตุก ความขัดแย้งนี้เป็นที่มาของการศึกษาว่า ในภาษาอื่น เช่น ภาษาลาว ภาษาเขมร และ ภาษาจีนมีปรากฏการณ์เช่นนี้หรือไม่ ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าของภาษา ผลการศึกษาพบว่า ศัพท์การประกอบอาหารบางคำในภาษาไทยปรากฏได้ทั้งหน้าและหลังคำนามซึ่งเป็นวัตถุดิบของอาหาร ศัพท์การประกอบอาหารส่วนใหญ่ในภาษาลาวปรากฏหน้าวัตถุดิบ ศัพท์การประกอบอาหารในภาษาเขมรทุกคำปรากฏหลังวัตถุดิบ และศัพท์การประกอบอาหารในภาษาจีน ทุกคำปรากฏหน้าวัตถุดิบ การวางกริยาหน้าคำนามในภาษาไทยและภาษาลาวเพื่อสร้างคำประสมนั้น ถือว่าขัดหลักไวยากรณ์ ดังนั้นจึงต้องหาคำอธิบาย คำตอบก็คือ ศัพท์การประกอบอาหารเหล่านั้นได้ผ่านกระบวนการแปลงชนิดคำจากคำกริยาให้เป็นคำนาม ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างคำประสมหนึ่งในภาษาไทยและภาษาลาว

คำสำคัญ ศัพท์การประกอบอาหาร การแปลงชนิดคำ ภาษาไทย ภาษาลาว ภาษาเขมร ภาษาจีน

Abstract

In some Thai cuisine, it is apparent that there are 2 words for the same dish as 'pla: duk phat phet' (catfish-fry-spicy) and 'phat phet pla: duk' (fry-spicy-catfish). The cooking term, to fry, can be placed both before and after the noun 'catfish'. This discrepancy is the rational of this article to find out whether in other languages like Lao, Khmer, and Chinese the cooking terms can be placed before or after the raw materials. Most of the data is obtained by means of interviewing native speakers. It is found that in Thai cuisine, some cooking terms are placed before the raw materials, in Lao before the raw materials, in Khmer after the raw materials, and in Chinese before the materials. Explanations are required since, in Thai and Lao, it is ungrammatical to place a verb before a noun to form a compound noun. The answer is that in Thai and Lao cuisines, some verbs of cooking are derived to be nouns via the process of conversion or zero derivation. This process is a kind of word formations in Thai and Lao.

Keywords : Cooking Terms, Derivation, Thai, Lao, Khmer, Chinese, Cuisine

¹ อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก (สาขาภาษาจีน) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก (สาขาภาษาจีน) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก (สาขาภาษาจีน) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทนำ

ลำดับของคำ (word order) ในโครงสร้างคำนาม ประสมและนามวลีในภาษาไทยมาตรฐาน โดยปกติจะเรียงจาก ส่วนหลัก (head) ตามด้วยส่วนขยาย (modifier) ดังเช่น อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2554:185) ได้กล่าวถึงโครงสร้าง คำนามประสมและนามวลีโดยสังเขปไว้ว่า ลักษณะทางโครงสร้าง ของคำประสมและหน่วยสร้างนามวลีในภาษาไทยมีลักษณะ คล้ายคลึงกัน โดยจะมีส่วนหลัก-ส่วนขยาย เช่น

รถโรงเรียน เป็นคำประสม โดยมีคำว่า รถ เป็นส่วนหลัก คำว่า โรงเรียน เป็นส่วน ขยาย คำนี้เป็นคำประสมเพราะ มีความหมายเฉพาะ ไม่ได้หมายถึงรถคันใด ๆ ก็ได้ แต่หมายถึง รถประเภทที่ใช้รับ-ส่งนักเรียน

ชื่อโรงเรียน เป็นหน่วยสร้างนามวลี โดยมีคำว่า ชื่อ เป็นส่วนหลัก คำว่า โรงเรียน เป็นส่วนขยาย และมีความสัมพันธ์ ในลักษณะบ่งบอกความเป็นเจ้าของ จึงไม่เป็นคำประสมเพราะ ไม่มีความหมายเฉพาะ และอาจแทรกคำได้เป็น รถของโรงเรียน เป็นต้น

การเรียงลำดับคำแบบส่วนหลักตามด้วยส่วนขยาย เช่นนี้ ปรากฏในชื่ออาหารของภาษาไทยด้วย เพราะชื่ออาหาร ถือได้ว่าเป็นผลจากการประสมคำประเภทหนึ่ง เช่น

ต้ม	-	ไก่ต้มน้ำปลา
ตุ๋น	-	เปิดตุ๋นยาจีน
ผัด	-	ข้าวผัดกุ้ง
หลน	-	ปลาร้าหลน
นึ่ง	-	ปลานึ่งมะนาว
ลวก	-	หอยแครงลวก
เจียว	-	ไข่เจียว
ทอด	-	ไก่ทอด
จี่	-	แป้งจี่
ปิ้ง	-	หมูปิ้ง
เผา	-	ปลาเผา
ย่าง	-	ไก่ย่าง
ผิง	-	ขนมผิง
หลาม	-	ข้าวหลาม
อบ	-	ไก่อบฟาง

คำว่า ต้ม ตุ๋น ผัด นึ่ง และคำอื่นๆ ในตัวอย่างข้างต้น เมื่อพิจารณาในด้านชนิดของคำแล้ว สามารถระบุได้ว่าเป็นคำกริยา เพราะเมื่อนำคำเดี่ยวมา แล้วทดสอบโดยเติมคำว่า ไม่ ข้างหน้า ก็สามารถปรากฏร่วมกันได้เป็น ไม่ต้ม ไม่ตุ๋น ไม่ผัด และ ไม่นึ่ง ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า คำประสมที่เป็นชื่ออาหาร เหล่านี้สร้างโดยใช้คำนามที่เป็นชื่อวัตถุดิบหลัก ตามด้วยคำกริยา ซึ่งเป็นคำกริยาชนิดที่มีความหมายที่จัดเป็นศัพท์การประกอบ

อาหาร (cooking term) และอาจประสมกับคำอื่นๆ ที่บ่งบอกรสชาติ หรือวัตถุดิบรองก็ได้

อย่างไรก็ตาม ชื่ออาหารไทยส่วนหนึ่งกลับเรียงลำดับคำแตกต่างจากตัวอย่างข้างต้น ดังชื่ออาหารที่ปรากฏในงานานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2545 เช่น

ต้ม - ต้มกะทิ ต้มข่า ต้มเค็ม ต้มโคล้ง
ต้มปลาร้า ต้มเปรต ต้มเปาะ ต้มยำ ต้มยำกะทิ ต้มส้ม

แกง - แกงคั่ว แกงจืด แกงบวด แกงป่า
แกงเผ็ด แกงร้อน แกงส้ม

ผัด - ผัดกะเพรา ผัดซีเม่า ผัดฉ่า ผัดไทย
ยำ - ยำขโมย ยำทวาย ยำลัดดี ยำใหญ่

ลำดับคำในชื่ออาหารของกลุ่มหลังนี้แตกต่างจาก ลำดับคำในชื่ออาหารของกลุ่มแรกอย่างชัดเจน เพราะเป็นชื่อที่มีคำกริยา ซึ่งเป็นศัพท์การประกอบอาหารปรากฏข้างหน้าวัตถุดิบ ความแตกต่างที่ปรากฏดังกล่าว ทำให้ดูเหมือนว่าวิธีการสร้าง คำเรียกชื่ออาหารในภาษาไทยไม่คงเส้นคงวา แต่เมื่อพิจารณา ให้ละเอียดมากขึ้นจะพบว่า ชื่ออาหารในกลุ่มแรกนั้น คำที่เป็น ส่วนหลัก จะหมายถึงวัตถุดิบหลักที่นำมาประกอบเป็นอาหาร ส่วนที่ตามมาเป็นศัพท์การประกอบอาหาร เช่น ไก่+ต้ม ส่วนชื่อ อาหารในกลุ่มหลังนี้ไม่นำวัตถุดิบหลักมาเป็นส่วนหลัก เช่น ต้ม +เปรต คำว่า เปรต ไม่ใช่วัตถุดิบหลัก แต่เป็นการบอกลักษณะ ของการประกอบว่า ต้มสิ่งที่ยังเป็นๆ อยู่ ชื่ออาหารในกลุ่มหลังนี้ หากต้องการเพิ่มวัตถุดิบหลักก็สามารถเพิ่มได้ เช่น ต้มเปรต ปลาไหล ต้มข่าไก่ แกงส้มปลากุเลา ผัดกะเพราไก่ หรือผัดซีเม่า ปลาหมึก เป็นต้น

ในทำนองเดียวกัน ชื่ออาหารไทยในกลุ่มแรกก็ สามารถเพิ่มคำที่แสดงความหมายว่าเป็นวัตถุดิบรอง หรือลักษณะ เพิ่มเติมได้ เช่น

ไก่ต้มฟัก	เปิดตุ๋นยาจีน
ข้าวผัดกุ้ง	ไก่นึ่งมะนาว
ไข่เจียวกุ้ง	ไก่ทอดพริกไทย
ไก่ย่างสมุนไพร	ข้าวหลามทุเรียน

ไก่อบน้ำผึ้ง

การประสมคำเรียกชื่ออาหารในภาษาไทยมาตรฐาน ดังที่กล่าวมานี้ อาจสรุปได้ว่ามี 2 รูปแบบ ได้แก่รูปแบบที่มี วัตถุดิบหลักตามด้วยศัพท์การประกอบอาหาร และวัตถุดิบรอง หรือลักษณะการประกอบ เช่น ไก่นึ่งมะนาว และ รูปแบบที่มี ศัพท์การประกอบอาหารตามด้วยวัตถุดิบรอง หรือลักษณะการ ประกอบและวัตถุดิบหลัก เช่น ต้มข่าไก่ เป็นต้น

ผู้เขียนได้ทดลองนำชื่ออาหารในกลุ่มที่สอง มาสลับ ลำดับคำตามรูปแบบของกลุ่มแรกได้ดังนี้

ต้มข่าไก่ - ไก่ ต้มข่า

ดัมเปรตปลาไหล - *ปลาไหลดัมเปรต*
แกงส้มปลาสด - *ปลาสดแกงส้ม*
ผัดกะเพราไก่ - *ไก่ผัดกะเพรา*
ผัดขี้เมาปลาหมึก - *ปลาหมึกผัดขี้เมา*

เมื่อนำคำเหล่านี้ไปสัมภาษณ์ผู้ที่พูดภาษาไทยมาตรฐาน พบว่าสามารถยอมรับได้ทั้งสองรูปแบบ การมีรูปแบบการประสมคำเรียกชื่ออาหารแยกเป็นสองรูปแบบเช่นนี้ เป็นที่มาของคำถามของบทความนี้ว่า การประสมคำเรียกชื่ออาหารโดยมีศัพท์การประกอบอาหารปรากฏได้ในสองตำแหน่งดังกล่าวเป็นลักษณะเฉพาะตัวของภาษาไทยหรือไม่ เพราะจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ก็ยังพบว่าไม่มีผู้ใดกล่าวถึงเรื่องนี้มาก่อน

ในการหาคำตอบของประเด็นดังกล่าว บทความนี้จะได้นำคำเรียกชื่ออาหารในภาษาลาวมาพิจารณาเป็นอันดับแรก เพราะถือว่า ภาษาลาวเป็นภาษาที่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสาย (genetic relationship) ใกล้ชิดกับภาษาไทย อีกทั้งจะได้พิจารณาชื่ออาหารในภาษาเขมรด้วย เพราะภาษาไทยและภาษาเขมรมีความสัมพันธ์ในด้านการสัมผัสทางภาษา (language contact) นอกจากนี้จะได้นำชื่ออาหารในภาษาจีนมาพิจารณาด้วย เพราะเชื่อว่าภาษาไทยกับภาษาจีนเคยมีความสัมพันธ์ในด้านการสัมผัสทางภาษาในอดีตมาก่อน ก่อนการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่พูดภาษาไทยมายังบริเวณเอเชียอาคเนย์ในปัจจุบัน

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

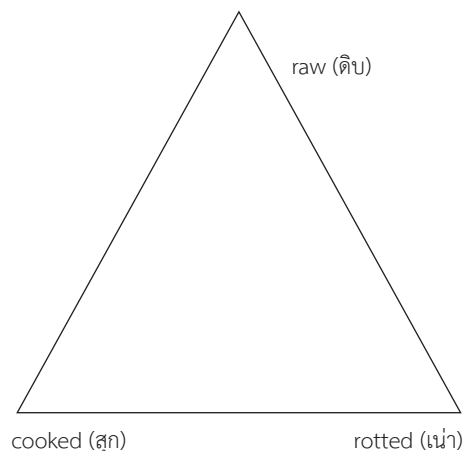
แนวคิดที่บทความนี้นำมาเป็นกรอบในการศึกษาแนวคิดแรกได้แก่ รูปแบบของการประสมคำ ที่กล่าวถึงไว้ในอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2554:183-184) โดยมีสาระสำคัญ คือ คำประสมในภาษาไทย สามารถประสมจากคำชนิดเดียวกัน หรือต่างชนิดกันได้อย่างหลากหลาย และสามารถประสมจาก 2 หน่วยหรือมากกว่านั้นก็ได้ หน่วยประกอบของคำประสมต้องเป็นหน่วยคำอิสระทั้งหมดและเมื่อประสมกันแล้วจะมีความหมายเฉพาะตัว

แนวคิดที่สอง เป็นแนวคิดเกี่ยวกับชนิดคำ เนื่องจากการพิจารณารูปแบบการประสมคำที่เป็นชื่ออาหาร เราจำเป็นต้องทราบว่า ชื่ออาหารนั้นประสมจากคำชนิดใดบ้าง ชนิดคำในภาษาไทย ตามที่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2553) จำแนกไว้ มี 8 ชนิด ได้แก่ คำกริยา คำนาม คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำสันธาน คำบุพบท คำปริมาณ และคำอนุภาค

แนวคิดที่สามเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยกับภาษาอื่น ภาษาไทยมีความสัมพันธ์กับภาษาลาวอย่างชัดเจน เพราะเป็นภาษาที่สัมพันธ์กันในทางเชื้อสาย ซึ่งหมายความว่า เป็นภาษาที่สืบทอดมาจากภาษาดั้งเดิม (pro-

to-language) เดียวกัน เพราะฉะนั้น ลักษณะการประสมคำที่เป็นชื่ออาหารจึงควรเป็นลักษณะเหมือนกัน หลักฐานที่บ่งบอกว่าภาษาไทยมีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายกับภาษาลาวได้แก่ การมีคำร่วมเชื้อสาย (cognate word) ซึ่งเป็นคำพื้นฐานที่มีรูปคำและความหมายคล้ายคลึงกันเป็นจำนวนมาก ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีน และภาษาเขมรนั้น เป็นความสัมพันธ์ในแง่ของการสัมผัสภาษา การสัมผัสภาษากันจะมีอิทธิพลต่อภาษาของอีกฝ่ายได้ ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อลักษณะการประสมคำที่เป็นชื่ออาหารให้มีความคล้ายคลึงกันได้ หลักฐานเบื้องต้นที่บ่งบอกว่าภาษาไทยมีความสัมผัสภาษากับภาษาจีน และภาษาเขมร ได้แก่ คำยืมระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีนจำนวนมาก ดังที่ Manomaivibool (1975) ได้ศึกษาไว้ ตัวอย่างบางส่วน เช่นคำว่า เงิน ทอง คำ เอ็ด ยี่ สาม จนถึงคำว่า ลิบ หรือแม้แต่คำว่า ไก่ หรือคำว่า เยี่ยว เป็นต้น ส่วนคำยืมระหว่างภาษาไทยกับภาษาเขมรก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย ดังที่ Nakaskul (1962) ได้ศึกษาไว้ ตัวอย่างบางส่วนที่เป็นคำพื้นฐาน เช่นคำว่า *จุมก เเดิน* เป็นต้น

แนวคิดอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ศัพท์การประกอบอาหาร เป็นศัพท์เฉพาะ แปรจากศัพท์ว่า cooking term การประกอบอาหาร มิได้หมายถึง cooked ‘ทำให้สุก’ เพื่อรับประทานเท่านั้น แต่ยังรวมถึง raw ‘ดิบ’ หรือแม้แต่ rotted ‘เน่า’ ด้วย ซึ่งเป็นแนวคิดของ Levi-Strauss (2008) ที่เขาเสนอแนวคิดเป็นสามเหลี่ยมของการประกอบอาหาร (culinary triangle) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนภาพอรรถเขตของศัพท์การประกอบอาหารของ Levi-Strauss

คำว่า *ดิบ* *สุก* และ *เน่า* เป็นอรรถเขต (semantic field) พื้นฐานของศัพท์การประกอบอาหาร เช่น ศัพท์คำว่า

roasted ‘ย่าง’ จะมีความหมายอยู่ระหว่าง *ดิบ* ไปหา *สุก* ส่วน boiled ‘ต้ม’ จะมีความหมายอยู่ระหว่าง *ดิบ* ไปหา *เ็น* เป็นต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการประกอบอาหารเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนวัตถุดิบให้เป็นอาหารที่พร้อมรับประทานได้ ไม่ว่าวัตถุดิบนั้นจะยังดิบอยู่หรือสุกแล้ว หรือเ็นแล้วก็ตาม ส่วนจะดิบมากหรือดิบน้อย เ็นมากหรือเ็นน้อยนั้น ก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมในการประกอบอาหารของแต่ละสังคม

แหล่งข้อมูลและขอบเขตของข้อมูล

ข้อมูลชื่ออาหารไทย ลาว จีน และเขมร ได้มาจากหลายแหล่งข้อมูล ชื่ออาหารไทยได้มาจาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 และหนังสือคลังคำของนวรรณ พันธุเมธา (2550) ข้อมูลชื่ออาหารลาว ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาลาวมีภูมิลำเนาเดิมในแขวงเวียงจันทน์ ข้อมูลชื่ออาหารจีนได้มาจากวิทยานิพนธ์ของกาว ลี (2009) รวมทั้งจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาชาวจีนจำนวน 2 คนมีภูมิลำเนาเดิมในมณฑลส่านซี และมณฑลกว่างซี ชื่ออาหารเขมรได้จากการ

สัมภาษณ์ผู้บอกภาษาเขมรมีภูมิลำเนาเดิมในจังหวัดกำแพงจาม

ข้อมูลที่เลือกมาศึกษาจะจำกัดขอบเขตเฉพาะชื่ออาหารที่เป็นอาหารคาวเท่านั้น จะไม่นำชื่ออาหารที่เป็นอาหารหวาน ขนม หรืออาหารขบเคี้ยวต่าง ๆ มาศึกษา และขอบเขตที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ จะเลือกศึกษาเฉพาะชื่ออาหารที่มีศัพท์การประกอบอาหารปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของชื่ออาหารเท่านั้น ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์ของบทความนี้ต้องการศึกษาลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหาร เช่น *ไก่ต้ม* และ *ต้มไก่* เท่านั้น ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษารูปแบบของการประสมคำที่เป็นชื่ออาหารว่ามีรูปแบบแต่อย่างใด

ลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารไทย

ศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารไทย ได้แก่ คำว่า *ต้ม แกง หลน ปล่า นึ่ง ผัด ทอด เจียว ย่าง เผา หมก อบ ลวก* โดยมีลำดับคำหรือตำแหน่งคำอยู่หน้าหรือหลังวัตถุดิบได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารไทย

ศัพท์	หน้าวัตถุดิบ	หลังวัตถุดิบ
ต้ม	ต้มโคล้งปลากรอบ	ขาหมูต้มเค็ม
แกง	แกงจืดลูกรอก	-
ยำ	ยำวุ้นเส้น	-
หลน	-	ปลาร้าหลน
ปล่า	ปล่ากุ้ง	กุ้งปล่า
นึ่ง	-	ปลานึ่งมะนาว
ผัด	ผัดเผ็ดปลาตุก	ไก่ผัดขิง
ทอด	ทอดมันปลากราย	ปลาสดทอด
เจียว	-	ไข่เจียว
ย่าง	-	เป็ดย่าง
เผา	-	ปลาเผา
อบ	-	ไก่อบ
หมก	-	ห่อหมก
ลวก	-	ไข่ลวก

จะเห็นได้ว่าศัพท์การประกอบอาหารบางคำมีตำแหน่งได้ทั้งหน้าและหลังวัตถุดิบที่นำมาทำเป็นอาหาร

ลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารลาว

ศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารลาว ได้แก่

ต้ม ‘ต้ม’ แดง อ่อม ‘อ่อม’ บั่น ป่น (ทำน้ำพริก) ช้าง
‘นั่ง’ อ้อ ‘อ้ว’ ั่ว ‘ผัด’ จิ้น ‘ทอด’ จี้ ‘ย่าง’ บั้ง ‘ย่าง’
แบบมีที่หนีบ’ นาบ นาบ (ห่อใบตองปิ้ง) หมัก ‘หมก’ ้วย
‘ก้อย’ (ยำดิบ) ลาบ ‘ลาบ’ (ยำสับละเอียด) ุบ ‘ซุบ’ โดยมี
ลำดับคำหรือตำแหน่งคำอยู่หน้าหรือหลังวัตถุดิบได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารลาว

ศัพท์	หน้าวัตถุดิบ	หลังวัตถุดิบ
ต้ม ‘ต้ม’	ต้มไก่ ‘ต้มไก่’	-
แดง ‘แดง’	แดงไก่ ‘แดงไก่’	-
อ่อม ‘อ่อม’	อ่อมบัก ‘อ่อมบัก’	-
บั่น ‘บั่นทำน้ำพริก’	บั่นปลา ‘บั่นปลา’	-
ช้าง ‘นั่ง’	ช้างบัก ‘นั่งปลา’	-
อ้อ ‘อ้ว’	อ้อดอกแค ‘อ้วดอกแค’	-
จิ้น ‘ทอด’	จิ้นบัก ‘จิ้นทอด’	-
ั่ว ‘คั่ว’	ั่วต้ม ‘ผัดก้วยเตี๋ย’	ั่วั่ว ‘ข้าวผัด’
จี้ ‘จี้’	จี้บัก ‘จี้หนัง’	-
บั้ง ‘ปิ้ง/ย่าง’	บั้งไก่ ‘ปิ้งไก่’	-
นาบ ‘นาบ’	นาบบักแดง ‘นาบปลาแก้ว’	-
หมัก ‘หมก’	หมักบักแดง ‘หมกปลาร้า’	-
้วย ‘ก้อย’	้วยบัก ‘ก้อยปลา’	-
ลาบ ‘ลาบ’	ลาบหมู ‘ลาบหมู’	-
ุบ ‘ซุบ’	ุบผัก ‘ซุบผัก’	-

ลำดับคำหรือตำแหน่งของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารลาวเกือบทั้งหมดปรากฏหน้าวัตถุดิบ ยกเว้นเมื่อปรากฏร่วมกับ ั่ว ‘ข้าว’ เท่านั้น จึงจะปรากฏด้านหลัง เช่น ั่วั่ว ‘ข้าวผัด’ ั่วจี้ ‘ข้าวจี้’ ั่วต้ม ‘ข้าวต้มมัด’ ั่วช้าง ‘ข้าวนี้’ เป็นต้น

ลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารเขมร

ศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารเขมร ได้แก่
ญา ซงอ ‘ต้ม’ ญ ซลอ ‘แดง’ ญบญ จ้อมฮอย ‘นั่ง’ ฆ่าง
(อัง) ‘ปิ้ง’ ญเญ (เจียน) ‘ทอด’ ญค (ค้อต) ‘จี้’ ญิง (สิง)

‘คั่ว’ ญ (ญูม) ‘ย่าง’ ญเญ (เจเอ) ‘ย่าง’ ฆา (ชา) ‘ผัด’ ฆบ
(อบ) ‘อบ’ และ ฆบ (ก้อบ) ‘ห่อปิ้ง’

ภาษาเขมรมีการสร้างคำนามประสมหรือนามวลีเป็นแบบส่วนหลักตามด้วยส่วนขยายคล้ายกับภาษาไทยและภาษาลาว เช่น ญคญ (เต็ก ตเรีย) ‘น้ำปลา’ ฆญเญ (รต เพลิง) ‘รถไฟ’ ฆบญเญ (ฆวน คฆมา) ‘ไก่ดำ’ ฆบญคญ (ฆวน ปีกบาล) ‘ไก่สองตัว’ เป็นต้นรูปแบบของชื่ออาหารเขมรจึงพิจารณาให้ส่วนขยายตามหลังส่วนหลักด้วย โดยมีลำดับคำหรือตำแหน่งคำของศัพท์การประกอบอาหารอยู่หลังวัตถุดิบดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ลำดับค่าของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารเขมร

ศัพท์	หน้าวัตถุดิบ	หลังวัตถุดิบ
ស្លា (ซงอ) ‘ต้ม’	-	ត្រីស្លា (ตเรีย ซงอ) ‘ปลาต้ม’
ស្ល (ซลอ) ‘แกง’	សម្លត្រី (ซ้มลอ ตเรีย) ‘แกงปลา’	-
ចំបុយ (จ็อมฮอย) ‘นึ่ง’	-	ត្រីចំបុយ (ตเรีย จ็อมฮอย) ‘ปลานึ่ง’
អាំង (อัง) ‘ปิ้ง’	-	ត្រីអាំង (ตเรีย อัง) ‘ปลาปิ้ง’
ចៀន (เจียน) ‘ทอด’	-	ត្រីចៀន (ตเรีย เจียน) ‘ปลาทอด’
ដុត (ต้อต) ‘จี่’	-	ត្រីដុត (ตเรีย ต้อต) ‘ปลาจี่’
ឆឹង (สิง) ‘คั่ว’	-	ពោតឆឹង (โพตสิง) ‘ข้าวโพดคั่ว’
ញ៉ាំ (ญีวม) ‘ยำ’	-	សាច់ជ្រូកញ៉ាំ (ซัง-จรั๊ก ญีวม) ‘หมูยำ’
ឆ្អឹង (จเออ) ‘ย่าง’	-	ត្រីឆ្អឹង (ตเรีย จเออ) ‘ปลาย่าง’
ឆា (ชา) ‘ผัด’	-	បាយឆា (บาย ชา) ‘ข้าวผัด’
អុប (อบ) ‘อบ’	-	មាន់អុប (มวน อบ) ‘ไก่อบ’
កប់ (ก๊อบ) ‘ห่อปิ้ง’	-	ត្រីកប់ (ตเรีย ก๊อบ) ‘ปลาห่อปิ้ง’

อาจกล่าวได้ว่าศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหาร
เขมรมีลำดับคำอยู่หลังส่วนหลักซึ่งเป็นวิัตถุติดทุกคำ ยกเว้นคำ
ว่า *ซอส* ‘แกง’ (คำกริยา) ที่ปรากฏหน้าวิัตถุติด แต่ *ซอส* ‘ได้ถูก
ทำให้เป็นคำนามโดยเติมอาคม (infix) *อัม* ในตรงกลางคำเป็น
ซั่มซอส ‘แกง’(คำนาม) ในลักษณะเดียวกับคำว่า *ตรวจ* เติมอาคม
อัม เป็น *ตัวรวจ* ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ส่วนหลักเป็นคำนามทั้งหมด
และมีรูปแบบสม่ำเสมอ

ลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารจีน

ศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารจีน ได้แก่ 煮 จู๋ ‘ต้ม’ 炖 ดุ้น ‘ตุ๋น’ 蒸 เจิง ‘นึ่ง’ 卤 หลู ‘พะโล้’ 炒 ฉ่าว ‘ผัด/คั่ว’ 烹 เเพิง ‘ผัดไฟแดง’ 熘 ลิว ‘ผัดใส่แป้ง’ 烩 ฮุย ‘ผัด เติมน้ำ’ 炸 จา ‘ทอด’ 烧 ชาว ‘ต้มแล้วทอด’ 涮 ช่วน ‘จุ่ม ลวก’ 熏 ซุน ‘อบ/รม’ 焖 เมิ่น ‘อบในหม้อ’ 拌 ป้าน ‘คลุก/ ยำ’ โดยมีลำดับคำหรือตำแหน่งคำของศัพท์การประกอบอาหาร อยู่หน้าว่าวลิตบ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ลำดับค่าของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารจีน

ศัพท์	หน้าวัดดูดิบ	หลังวัดดูดิบ
煮 จู๋ ‘ต้ม’	煮鸡蛋 ‘ต้มไข่ไก่’	-
炖 ตุ่น ‘ตุ๋น’	清炖全鸡 ‘ตุ๋นไก่’	-
蒸 เจิง ‘นึ่ง’	蒸肉 ‘นึ่งเนื้อ’	-
卤 หลู ‘พะโล้’	卤猪 ‘พะโล้หมู’	-
炒 ฉ่าว ‘ผัด/คั่ว’	炒鲤鱼 ‘ผัดปลาเลีย้อ’	

ศัพท์	หน้าวัดดูดิบ	หลังวัดดูดิบ
烹 เทิง ‘ผัดไฟแดง’	烹大肉 ‘ผัดเนื้อ’	-
熘 ลิว ‘ผัดใส่แป้ง’	熘鱼片儿 ‘ผัดปลาแผ่น’	-
烩 ฮุย ‘ผัดเติมน้ำ’	烩鸭腰 ‘ผัดเอวเป็ด’	-
炸 จา ‘ทอด’	炸鱼 ‘ทอดปลา’	-
烧 ชาว ‘ทอดแล้วต้ม’	烧鹅 ‘ทอดห่าน’	-
涮 ช่วน ‘จุ่มลวก’	涮牛肉 ‘ลวกเนื้อวัว’	-
熏 ซุน ‘อบ/รม’	熏鸡白肚儿 ‘อบกระเพาะไก่’	-
焖 เมิน ‘อบในหม้อ’	焖猪肉 ‘อบเนื้อหมู’	-
拌 ป่าน ‘คลุก/ยำ’	拌肚丝 ‘ยำกระเพาะ’	-

ภาษาจีนเป็นภาษาที่มีส่วนขยายนำหน้าส่วนหลักของคำนามประสมหรือนามวลีเสมอ เช่น 火车 หว่อเชอ (ไฟรถ) ‘รถไฟ’ 白菜 ปายซ่าย (ขาวผัก) ‘ผักกาดขาว’ 母鸡 หมูจี (แม่ไก่) ‘ไก่ตัวเมีย’ และ 两只鸡 เหลียงจือจี (สองตัวไก่) ‘ไก่สองตัว’ เป็นต้น ชื่ออาหารจีนจึงมีศัพท์การประกอบอาหารปรากฏหน้าวัดดูดิบเสมอ ไม่เว้นแม้แต่เมื่อปรากฏร่วมกับคำว่า 饭 ฟาน ‘ข้าว’ เช่น 炒饭 ฉ่าวฟาน (ผัดข้าว) ‘ข้าวผัด’ 拌饭 ป่านฟาน (คลุกข้าว) ‘ข้าวคลุก’ สรุปได้ว่า ส่วนหลักเป็นคำนามทั้งหมดและมีรูปแบบสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับกับชื่ออาหารในภาษาเขมร

ข้ออธิบายเกี่ยวกับลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหารในชื่ออาหารไทยและลาว

เมื่อพิจารณาลำดับคำของศัพท์การประกอบอาหารในชื่อภาษาไทย ลาว เขมรและจีนแล้ว พบว่ามีปัญหาที่ภาษาไทยและภาษาลาว เพราะในภาษาไทยสามารถพูดได้ทั้ง ปลาตุก ผัดเผ็ด และ ผัดเผ็ดปลาตุก ส่วนภาษาลาวพูดได้เพียง ผัดหมี (ผัดก้วยเตี่ยว) แต่ไม่พูดว่า หมีผัด การที่มีศัพท์การประกอบอาหารซึ่งเป็นคำกริยานำหน้าวัดดูดิบที่เป็นคำนามเช่นนี้ จะขัดกับรูปแบบคำนามประสมและนามวลีอื่นๆ ในภาษาไทยและในภาษาลาวที่ต้องการคำนามเป็นส่วนหลักตามด้วยส่วนขยาย ซึ่งอาจเป็นคำกริยา คำคุณศัพท์ คำนามหรือคำชนิดอื่นๆ ปัญหาดังกล่าวนี้จึงต้องการคำอธิบาย

ข้ออธิบายข้อแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับอิทธิพลภาษาอื่น ซึ่งในบทความนี้ได้แก่ ภาษาเขมร และภาษาจีน กรณีของ

อิทธิพลภาษาเขมรนั้นสามารถตัดทิ้งไปได้ เนื่องจากคำนามประสมในภาษาเขมร รวมทั้งคำนามประสมที่เป็นชื่ออาหาร จะมีคำนามเป็นส่วนหลักตามด้วยส่วนขยาย ดังที่กล่าวถึงแล้ว จึงเหลือกรณีของอิทธิพลภาษาจีน ที่คำนามประสมและคำนามประสมที่เป็นชื่ออาหารในภาษาจีนจะมีส่วนขยายนำหน้าส่วนหลักซึ่งเป็นคำนามดังที่ได้กล่าวถึงแล้ว อาจเป็นไปได้ว่ารูปแบบการประสมคำโดยใช้ศัพท์ประกอบอาหารนำหน้าวัดดูดิบที่เป็นคำนามในภาษาไทยและภาษาลาวเกิดจากอิทธิพลของภาษาจีน ซึ่งมีการสัมผัสกันมาในอดีต อย่างไรก็ตามข้ออธิบายเช่นนี้จะไม่น่าหนักไม่เพียงพอ เพราะมีคำถามตามมาว่า เหตุใดรูปแบบส่วนขยายนำหน้าส่วนหลักนี้จึงปรากฏในชื่ออาหารไทยบางชื่อ และชื่ออาหารลาวเกือบทุกชื่อ และเหตุใดไม่ปรากฏอิทธิพลกับคำนามประสมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชื่ออาหาร

ข้ออธิบายข้อที่สองเป็นการอธิบายว่า ลักษณะที่ปรากฏดังกล่าวเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาไทยและภาษาลาวเอง ภาษาไทยใช้ ผัดเผ็ด ภาษาลาวมี อ้ออ้ง ‘ผัดก้วยเตี่ยว’ ได้เนื่องจากมีการแปลงชนิดคำ จากคำกริยา ผัด และ อ้อ ให้เป็นคำนาม ผัด และ อ้อ การแปลงชนิดคำนี้ไม่ได้เปลี่ยนรูปคำแต่ประการใด ซึ่งมีศัพท์เฉพาะ¹ ว่า conversion หรือ zero derivation แตกต่างจากการแปลงชนิดคำในภาษาเขมรจาก ซลอ ‘แกง’ (คำกริยา) เป็น ซัมลอ ‘แกง’ (คำนาม) ซึ่งเป็นการแปลงคำแบบมีการเติมหน่วยคำเติม (affix) เข้าไป และมีศัพท์เฉพาะว่า derivation

คำอธิบายในข้อนี้มีน้ำหนักมากกว่าข้อแรกเพราะสามารถนำคำศัพท์เหล่านี้มาทดสอบ² ได้ว่า คำนั้นเป็นคำกริยา

หรือเป็นคำนาม เช่น ใช้รอบทดสอบคำว่า **ต้ม** ‘ต้ม’ ในภาษา
ลาวว่า

ลาวจะบ่ต้ม ‘เขาจะไม่ต้ม’

คำว่า **ต้ม** ‘ต้ม’ ปรากฏหลัง **บ่** (‘ไม่’) แสดงว่า
เป็นคำกริยา เมื่อนำคำว่า **ต้ม** ‘ต้ม’ ใส่ในกรอบทดสอบว่า
ต้มบ่แฉมต้มอ้อย ‘ต้มนี้เป็นต้มอะไร’

คำว่า **ต้ม** ‘ต้ม’ สามารถปรากฏหน้าคำคุณศัพท์
บ๊ ‘นี้’ ได้ แสดงว่าเป็นคำนาม ดังนั้นจึงสรุปว่า คำว่า **ต้ม** ‘ต้ม’
มีทั้งคำที่เป็นคำกริยาและคำที่เป็นคำนาม ทั้ง 2 คำ มีรูปคำ
เหมือนกันทุกประการ

ข้ออธิบายนี้มีน้ำหนักและน่าเชื่อถือได้ว่าเป็นข้ออธิบาย
ที่ดีกว่า เพราะมีข้อสนับสนุนจากภาษาเขมร ที่มีการแปลงชนิด
คำจาก *ชลอ* มาเป็น *ซมลอ* ซึ่งมีการเติมหน่วยคำเข้าไป แต่ภาษา
ไทยและภาษาลาวเป็นภาษาที่ไม่มีการเติมหน่วยคำเติม หรือมีก็
มีน้อยและเป็นหน่วยคำจากภาษาอื่น ภาษาไทยและภาษาลาว
จึงต้องแปลงชนิดคำโดยยังคงรูปคำเดิมไว้ ซึ่งการแปลงชนิดคำ
เช่นนี้ปรากฏกับคำอื่น ๆ ด้วย เช่น ในภาษาลาวมีการแปลงชนิด
คำของคำว่า **ເຍື້ວ** ‘เยี้ยว’ (คำนาม) เป็น **ເຍື້ວ** ‘เยี้ยว’ (คำ
กริยา) หรือ **ເກື້ວ** ‘เกี้ยว’ (คำกริยา) เป็น **ເກື້ວ** (‘เคี้ยว’)
(คำนาม) เป็นต้น

บทสรุป

การที่ภาษาไทยใช้ว่า **ต้มข้าวไก่** และภาษาลาวใช้ว่า
ต้มไก่ นั้นเป็นการวางลำดับของศัพท์การประกอบอาหาร **ต้ม**
หน้าวัตถุดิบหลัก ซึ่งขัดกับหลักการประสมคำข้ออธิบายถึง
สาเหตุดังกล่าว คือ ศัพท์การปรุงอาหารคำว่า **ต้ม** ซึ่งเดิมเป็นคำ
กริยาได้แปลงชนิดคำไปเป็นคำนามโดยยังคงรูปคำเดิมไว้ หาก
อธิบายเช่นนี้ ก็จะไม่ขัดกับหลักการประสมคำ อีกทั้งแสดงให้เห็น
ธรรมชาติของภาษาที่มีการเพิ่มคำให้มากขึ้นด้วยวิธีเรียงง่าย
อีกวิธีหนึ่ง

บรรณานุกรม

- นworรณ พันธเมธา. (2550). **คลังคำ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2553). **ชนิดของคำในภาษาไทย :
การวิเคราะห์ทางวากยสัมพันธ์**. กรุงเทพฯ : สำนัก
พิมพ์เอ-เอสพี.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ. (2554). **รายงานการวิจัย
ไวยากรณ์ไทยฉบับครอบคลุมภาษาย่อย. เล่มที่ 1**

ไวยากรณ์ภาษาไทยมาตรฐาน. สนับสนุนโดย
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- Bauer, Laurie, and Salvador Valera Hernández, eds.
(2005). **Approaches to Conversion/Zero-derivation**. Waxmann Verlag.
- Crystal, David. (1985). **A Dictionary of Linguistics and Phonetics**. 2nd edition. NewYork :
Basil Blackwell.
- Levi-Strauss, Claude. “The culinary triangle.” In Cou-
lihan, Carole & Van Esterik, Penny (eds),
Food and Culture : A Reader. pp. 36-43.
London : Routledge. Manomaivibool, Prapin. (1975).
“A Study of Sino-Thai Lexical Correspond-
ences.” Ph.D. Dissertation, University
of Washington.
- Nakaskul, Karnchana. (1962). “A Study of Cognate
Words in Thai and Cambodian.” M.A.
Thesis, School of Oriental and African Studies, London.
- 高莉. 基于语料库的中国菜系菜名研究. 山东
大学硕士学位论文, 2009. (ภาว ลี. การ
ศึกษาชื่ออาหารจีนจากคลังข้อมูลภาษาจีน.วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยซานตง)

สัมภาษณ์

- นางสมพาวัน แก้วบุตตา อาจารย์สาขาวิชาภาษาลาว คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2560.
- นายวรรณสอน อาจารย์สาขาวิชาภาษาเขมร คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2560.
- Ms. Mo Ziwei อาจารย์สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
สัมภาษณ์ 13 มีนาคม 2560.
- Ms. Cui Aixia อาจารย์สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
สัมภาษณ์ 13 มีนาคม 2560.